

การบูรณาการงานพุทธศิลปกรรมสู่ชุมชน*

Integrating Buddhist Arts into the Community

พสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, บุญช่วย ดูใจ และศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

Phisit Kotsupho, Boonchuay Doojai and Sirisak Apisakmontree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันโพธิยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bodhiyalai Institute, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sak_api@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการงานพุทธศิลปกรรมสู่ชุมชน ประกอบด้วย 6 โครงการย่อย เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) กลุ่มประชากรกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง 2) ชุมชนดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 3) ชุมชนบ้านไร่เปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 4) ชุมชนวัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ 5) ชุมชนป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ 6) ชุมชนแม่ห่าง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกทางกายภาพ และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยนำข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดมาประมวล และวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการงานพุทธศิลปกรรมสู่ชุมชนทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนหลายด้าน เช่น ความสามัคคี ความภาคภูมิใจ ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความเจริญทางเศรษฐกิจ ความศรัทธา และความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา เป็นต้น ทั้งการบูรณาการกับชุมชนต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของงานพุทธศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยการออกแบบงานพุทธศิลปกรรมในชุมชนนั้น ควรต้องใช้งานพุทธศิลปกรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมในชุมชน อาจเป็นงานที่คนในชุมชนคุ้นเคย เป็นงานที่เคยมีอยู่แต่ขาดการสืบทอด และเป็นงานที่ผู้คนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา

คำสำคัญ: การบูรณาการ; พุทธศิลปกรรม; ชุมชน

*ได้รับบทความ: 17 กันยายน 2566; แก้ไขบทความ: 7 ธันวาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 14 ธันวาคม 2566

Received: September 17, 2023; Revised: December 7, 2023; Accepted: December 14, 2023



Abstract

This research article the objective is to integrate Buddhist arts into the community. This project is Mixed Method. Population groups distributed in the upper northern region include 1) Ban Sam Kha community, Mae Tha district, Lampang province. 2) Doi Suthep community, Mueang district, Chiang Mai province. 3) Ban Ram Poeng community, Mueang district, Chiang Mai province. 4) Community Thara Thip Chai Pradit Temple, Mae Taeng District, Chiang Mai Province. 5) Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province. 6) Mae Hang Community, Wiang Ka Long Subdistrict, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province. Analyze data from document and field data collection by processing all received information and analyze the content according to the descriptive research objectives.

The research found that: Integrating Buddhist arts into the community brings benefits to the community in many ways, such as unity and pride academic progress Economic prosperity, faith, and sustainability of Buddhism, etc. Both integration with the community requires the community to participate in every step of the operation. To allow the community to feel ownership of the Buddhist art that is created. Designing Buddhist art works in that community it should be a traditional work in the community. It is work that people in the community have the expertise to create. It is work that used to exist but has not been passed down. It is an event where people in the community respect and believe in Buddhist art. Research tools include physical records and structured interviews.

Keywords: integration; Buddhist arts; community

1. บทนำ

งานศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา แบ่งได้เป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม พุทธศาสนิกชนสร้างสรรค์งานศิลปกรรมประเภทต่างๆ ขึ้นด้วยแรงศรัทธาปสาทะ เพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์ในการเผยแพร่พุทธประวัติและหลักธรรมอันเป็นแนวทางปฏิบัติตนที่ดีงาม

การสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมในพุทธกาล พบในงานสถาปัตยกรรม และจิตรกรรม

ได้แก่ วิหารและภาพจิตรกรรมในวิหาร โดยเน้นไปที่การใช้งานมากกว่าความสวยงาม เพราะมีวัตถุประสงค์ให้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ป้องกันแดดฝน ความร้อน ความหนาว และอันตรายจากสัตว์ร้าย เป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติธรรมของเหล่าพระสงฆ์ (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2563, หน้า 22) อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้านิพพาน จึงมีการสร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุพระพุทธรูป และหลังจากพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว 700 ปี



โดยประมาณ จึงมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราว พ.ศ. 663-705 มีลักษณะทางประติมาณวิทยาคล้ายกับรูปเคารพของชาวกรีก (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556, หน้า 3-4) โดยก่อนหน้านี้เป็นการสร้างรูปสัญลักษณ์ต่างๆ แทนพระพุทธรูปเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป อาทิ สร้างรูปม้ามีฉัตรกางกั้นเป็นสัญลักษณ์แทนการเสด็จออกบวช สร้างรูปปลาลังก์และต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้ สร้างรูปธรรมจักรและกวางหมอบเป็นสัญลักษณ์แทนการแสดงปฐมเทศนา สร้างรูปพระสฤปเป็นสัญลักษณ์แทนการปรินิพพาน โดยที่ยังไม่ปรากฏรูปเคารพอย่างรูปคนหรือพระพุทธรูป และเมื่อสังคยานาพระไตรปิฎกแล้ว จึงส่งผลให้มีการเผยแพร่พุทธศาสนาออกนอกอินเดียไปสู่ภูมิภาคต่างๆ การเผยแพร่พุทธประวัติและพระธรรมคำสอนนอกจากมีลักษณะเป็นการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังเผยแพร่ผ่านงานพุทธศิลป์ประเภทต่างๆ เช่น พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง หรือเจดีย์ เป็นต้น สำหรับดินแดนสุวรรณภูมิ ความเจริญของพระพุทธศาสนาได้ส่งอิทธิพลต่อผู้คนในอาณาจักรต่างๆ เช่น ทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย และล้านนา เป็นต้นด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัยและความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้มีการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ประเภทขึ้น ซึ่งนอกจากจะได้เผยแพร่แนวคิดที่มีต่อพระพุทธศาสนาด้วยผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว และยังเป็นการน้อมนำให้ผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมและผู้ที่ได้รับชมได้ใกล้ชิดแนบแน่นกับวิถีแห่งพุทธศาสนายิ่งขึ้น

ชุมชนในล้านนาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา ได้อาศัยพระรัตนตรัยเป็นเครื่องนำทางชีวิต มีความเชื่ออย่างแรงกล้าในเรื่องบุญและบาปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ การทำบุญด้วยการให้ทาน การปฏิบัติศีล และการเจริญภาวนา ผลของการทำบุญนอกจากจะทำให้ผู้ที่ทำ ผู้ร่วมทำ เกิดความสุขแล้ว ยังเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองที่สำคัญอีกด้วย การได้สร้างบุญด้วยการร่วมกันสร้างงานพุทธศิลป์ประเภทให้กับวัดในชุมชนของตนเอง นอกจากจะเป็นการสั่งสมบุญ (ความสุข) ของแต่ละคนแล้ว ยังสามารถช่วยจรรโลงจิตใจของผู้คนให้มีสุข สงบ และเกิดปัญญาได้ (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2566, หน้า 18)

สำหรับในสถานการณ์สังคมในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ทำให้สภาพสังคมปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้เศรษฐกิจของโลกชะลอตัว การค้าขายหยุดชะงัก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้คนทรุดโทรม มีผู้คนตกงานจำนวนมากสูญเสียรายได้ โดยเฉพาะคนยากจนที่มีอาชีพไม่มั่นคงทั้งยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขได้เกิดการขาดแคลนของสินค้าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น รวมถึงเครื่องมือ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ทำให้สินค้าหลายอย่างมีราคาแพงขึ้นเกิดปัญหาการเก็งกำไร ส่งผลกระทบให้ผู้คนส่วนหนึ่งตัดสินใจอพยพโยกย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม (ชูลีกร ลิ่งไธสง และคณะ, 2563, หน้า 1)

การกลับภูมิลำเนาได้ส่งผลให้มีการรวมผู้คนในชุมชนดั้งเดิมอีกครั้ง ประกอบกับเมื่อ



สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาลดลง เพราะมีการควบคุมการแพร่ระบาดได้ระดับหนึ่งแล้ว ทีมวิจัยจึงได้เล็งเห็นโอกาสของการกลับมารวมกัน ของผู้คนในชุมชนนั้นว่าเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ที่สามารถใช้เป็นปัจจัยสำคัญในสร้างความสุขให้ คนในชุมชนผ่านการร่วมสร้างสรรค์งานพุทธ ศิลปกรรมด้วยกัน อย่างที่กล่าวไว้เบื้องต้นแล้วว่า เนื่องจากชุมชนในล้านนาส่วนใหญ่เป็นชุมชนพุทธ ที่มีความเคารพนับถือในพระรัตนตรัย และเชื่อใน คำสอนพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป โดยบุญเป็น ความรู้สึกสุขในการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การที่ผู้คนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมสร้างงานพุทธ ศิลปกรรมกับพระสงฆ์ที่ตนนับถือในชุมชน จึงนับ เป็นการสั่งสมบุญ หรือการสร้างความสุขได้อย่าง หนึ่ง เป็นการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและ ชุมชนด้วยการร่วมสร้างงานพุทธศิลปกรรมในวัด ของชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อบูรณาการงานพุทธศิลปกรรมสู่ชุมชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิง เอกสาร (Documentary Research) โดยทำการ ศึกษาจาก คัมภีร์ไบเบิล ปิ๊บสา ตำนาน จารึก บันทึก จดหมายเหตุ หนังสือ ตำรา เอกสารทาง วิชาการ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเตรียมข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของ ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะล้านนา อันเป็น

ประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลภาคสนามและการ วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป 2) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการสำรวจเพื่อบันทึกรายละเอียด ทางกายภาพของงานศิลปกรรมล้านนาจากพื้นที่ ศึกษา ใช้วิธีการสังเกต (Observation) โดยการ ศึกษาศาสนวัตถุสำคัญภายในชุมชน วัด โบราณสถาน และพิพิธภัณฑ์ชุมชน

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาประวัติ ความเป็นมา คติความเชื่อ แนวคิด และวัฒนธรรม สำคัญของชุมชนต่างๆ จากนั้นจึงวิเคราะห์รูปแบบ ทางศิลปกรรมของศาสนวัตถุที่จะนำมาเป็นต้นแบบ ในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบ และความรู้ที่ได้สู่การสร้างสรรคงานพุทธศิลปกรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่ มีพื้นที่การวิจัยอยู่ใน จังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดลำปาง

กลุ่มประชากรและตัวอย่าง ประกอบด้วย ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้าน ดอยสุเทพ อำเภอเมือง ชุมชนวัดไร่เปิง อำเภอเมือง ชุมชนบ้านห้วยชมพู อำเภอแม่แตง ชุมชนบ้านป่า ตุ่มดอน อำเภอพร้าว ชุมชนในจังหวัดเชียงราย 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่ห่าง อำเภอเวียงป่าเป้า และชุมในจังหวัดลำปาง 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้าน สามขา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนแต่ละ แหล่งดังนี้ เป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการ ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ที่สำคัญเป็นชุมชน ที่มีพื้นฐานในการทำงานพุทธศิลปกรรม หรือเก็บ รักษางานพุทธศิลปกรรมอันสามารถนำมาใช้ เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์งานได้ ผู้คนในชุมชน คำนึงและมีความภูมิใจในการสร้างสรรค์งานพุทธ



ศิลปกรรม มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วม
สร้างความสุขผ่านการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรม

เครื่องมือวิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

1) แบบบันทึกทางกายภาพ อันเป็นแบบบันทึก
ข้อมูลด้านรูปแบบประติมากรรม วัสดุ ศิลปกรรม
ของพุทธศิลปกรรมภายในชุมชนต่างๆ 2) แบบ
สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล
ทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ วัฒนธรรม
ในชุมชน เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วย
การถามคำถามอย่างเป็นระบบเพื่อรวบรวมข้อมูลให้
สอดคล้องกับหัวข้อที่กำหนดไว้ การสัมภาษณ์แบบ
มีโครงสร้างประกอบด้วยคำถามคำถามตามลำดับ
ข้อที่กำหนดไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบ
คำตอบของหลายๆ คนที่ตอบคำถามในชุดเดียวกัน
การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) การเตรียมการก่อน
การเก็บรวบรวมข้อมูล อาทิ การทบทวนเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครื่องมือในการ
เก็บข้อมูลภาคสนาม การติดต่อประสานงานกับ
บุคคล หน่วยงานและสถานที่ต่างๆ ที่จะทำให้เก็บ
ข้อมูลภาคสนาม ตลอดจนการทำหนังสือขอความ
อนุเคราะห์ เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม 2) การเก็บ
ข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary Research)
โดยทำการศึกษาจาก คัมภีร์ไบเบิล ปีสบา ตำนาน
จารึก บันทึก จดหมายเหตุ หนังสือ ตำรา เอกสาร
ทางวิชาการ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เพื่อเป็นการเตรียมข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วน
ของประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะในชุมชนอัน
เป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลภาคสนามและการ
วิเคราะห์ข้อมูล 3) การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field
Survey) เป็นการสำรวจเพื่อบันทึกรายละเอียดทาง

กายภาพของงานพุทธศิลปกรรมจากพื้นที่ศึกษา
ใช้วิธีการสังเกต (Observation) โดยการศึกษา
รูปแบบงานพุทธศิลปกรรมที่เก็บรักษาไว้ในวัด
โบราณสถาน และพิพิธภัณฑ์สถานในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวม
ข้อมูลภาคเอกสาร และภาคสนามจากการบันทึก
การสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้รับ
ทั้งหมดมาประมวล และวิเคราะห์เนื้อหา (Content
analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดย แบ่งออก
เป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์รูปแบบพุทธศิลปกรรมใน
ชุมชนโดยการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูล
ภาคสนาม นำมาวิเคราะห์ตีความ โดยใช้แนวคิด
จากหลักพุทธธรรม ทฤษฎีด้านประวัติศาสตร์
ประวัติศาสตร์ศิลปะ ทำการวิเคราะห์โดยจำแนก
ออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้ 1) วิเคราะห์ประวัติ
ความเป็นมา คติความเชื่อ แนวคิดการสร้างพุทธ
ศิลปกรรมในชุมชน 2) วิเคราะห์รูปแบบทาง
ศิลปกรรมของพุทธศิลปกรรมในชุมชน

เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม
แล้ว จึงเป็นกระบวนการคิดร่วมกันระหว่างนักวิจัย
กับชุมชนในการนำงานพุทธศิลปกรรมที่ปรากฏใน
ชุมชนมาสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ เพื่อยังประโยชน์ให้กับ
คนในชุมชนต่างๆ ได้แก่ การสร้างสรรค์ลวดลาย
เพื่อประดับฐานพระพุทธรูปของชุมชนบ้านสามขา
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง การสร้างเครื่องสักการะ
พระธาตุดอยสุเทพของคนในชุมชนดอยสุเทพ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การสร้างสรรค์ลาย
คำและการพัฒนาตลาดท่องเที่ยวในชุมชนลำปาง
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การร่วมสร้างภาพ



พระบฏและสืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวง วัดธาราพิทยชัยประดิษฐ์ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนของชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนาตลาดเครื่องเคลือบเวียงกาหลงเพื่อนำไปประดับเจดีย์ในชุมชนแม่हां ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4. สรุปผลการวิจัย

โครงการย่อยที่ 1 การสร้างสรรค์ลวดลายประดับฐานพระพุทธรูปโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง การออกแบบในโครงการ ได้คำนึงถึงปัจจัยด้านต่างๆ ของชุมชนบ้านสามขา ได้แก่ ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ปัจจัยด้านสังคม ประเพณี ปัจจัยด้านชาติพันธุ์วรรณนา และปัจจัยด้านเทคโนโลยี โดยได้ออกแบบลวดลายประดับฐานพระพุทธรูปเป็นรูปดอกบัว ในลักษณะงานโลหะวิทยา นับเป็นการบูรณาการวัสดุสมัยใหม่ให้เข้ากับงานพุทธศิลป์ดั้งเดิม ลายบัวประดับฐานพระพุทธรูปนี้สะท้อนการอุมุขหรือรองรับพระพุทธศาสนาของสังคมชุมชน และการเลือกใช้โลหะสแตนเลสเพื่อความแข็งแรงทนทานสวยงาม สะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เคยปรากฏในศาสนวัตถุของวัดในอดีต และยังเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางพุทธศิลป์ที่มีความทนทานและไม่ต้องดูแลรักษา ทำให้สังคมชุมชนรู้สึกได้ถึงได้สร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสมดีงามไว้กับพระพุทธศาสนา

โครงการย่อยที่ 2 การสร้างความสุขให้กับคนในชุมชนดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยการร่วมกันสร้างเครื่องสักการะล้านนา โครงการนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเลือกใช้งานพุทธศิลป์กรรม คือ เครื่องสักการะที่คนในชุมชนคุ้นเคย แต่ขาดการสืบสาน มาสร้างสรรค์ใหม่เพื่อใช้ในการบูชาพระธาตุดอยสุเทพร่วมกัน ทั้งบริบทของชุมชนยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของเชียงใหม่ การสร้างสรรค์เครื่องสักการะในครั้งนี้จึงสามารถนำไปใช้เป็นสินค้าจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่ศรัทธาในพระธาตุดอยสุเทพได้ เครื่องสักการะล้านนาประกอบด้วย สุ่มดอก หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง และต้นเทียน มีวัตถุประสงค์เพื่อการบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ หรืออาจใช้คารวะบุคคลผู้มียศศักดิ์ ครูบา อาจารย์ และผู้ที่ตนนับถือก็ได้ สำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ได้เลือกสร้างสุ่มดอกที่มีโครงสร้างประกอบด้วยโครงไม้แบบโปร่ง ลักษณะเป็นซุ้มโค้ง รูปดอกบัวตั้งบนฐานบัว ภายในที่โล่งเพื่อการตกแต่งด้วยดอกไม้ การทำงานเริ่มตั้งแต่การเตรียมวัสดุที่ประณีต การออกแบบร่วมกัน การวางลวดลายบนเครื่องสักการะ นำไปสู่การขึ้นรูปและการตกแต่งเครื่องสักการะจากดอกไม้ที่ทำได้ง่ายในจากท้องถิ่น ออกดอกตามฤดูกาล

โครงการย่อยที่ 3 การสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์กรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านไร่เปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้จัดให้มีกิจกรรมการอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านไร่เปิงในงานพุทธศิลป์ประยุกต์ สำหรับผู้นำชุมชน เช่น การปั้นลายคำล้านนา การทำภาชนะใส่ของเพื่อบูชาในพระพุทธศาสนาด้วยใบตอง ใบไม้ต่างๆ และการทำเครื่อง



สักการะในล้านนา เป็นต้น ในขั้นตอนนี้เป็นการ
สรุปลงความรู้ออกมาให้เกิดประโยชน์สูงสุด
ในชุมชน ชุมชนจะได้เรียนรู้การจัดกิจกรรมร่วมกัน
โดยกิจกรรมข้างต้น ได้นำไปสู่การพัฒนาการตลาด
เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่ำเปิงมีส่วนร่วม
ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนสามารถปรับกระบวนการ
ทำงานของชุมชนให้มีแนวคิดทางการตลาดที่เหมาะสม
สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว และ
การทำงานร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เป็น
พันธมิตรทางการตลาดมากขึ้น เป็นการยกระดับ
ภูมิปัญญาพื้นถิ่น (Innovation from Local
Wisdom) นอกจากนี้ทางคณะวิจัยได้ทำการเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานที่ได้จากงาน
วิจัยสู่สาธารณชนในด้านการวิจัยและสร้างสรรค์ผล
งานด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงรูปธรรมใช้สอยได้ และ
เพิ่มมูลค่าทางการตลาดได้ ตามสื่อต่างๆ ดังนี้ 1)
เพจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ 2) เพจข่าวสารเมืองเชียงใหม่
ไทเกอร์นิวส์ออนไลน์ 3) เพจข่าวเชียงใหม่นิวส์
ออนไลน์ โครงการนี้ จึงเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญา
ดั้งเดิมสู่วัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ
ด้านวิถีชีวิต หรือด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้
มาผนวกกับความคิดสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยี
เพื่อต่อยอดให้เกิดสิ่งใหม่ในสังคมควบคู่กับรักษา
เอกลักษณ์อย่างยั่งยืน

โครงการย่อยที่ 4 การส่งเสริมกิจกรรม
พุทธศิลป์กรรมบำบัด ด้วยการแสดงภาพพระพุทธรูป
และสืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวง วัดธาราธิปไตย
ชัยประดิษฐ์ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ผู้วิจัย
ได้เลือกใช้งานพุทธศิลป์กรรมบำบัดประเพณีลอยคำใน

การสร้างสรรคภาพพระพุทธรูป โดยมีการปรับเปลี่ยน
วัสดุในการทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คนใน
ยุคปัจจุบัน ในการฝึกปฏิบัติการส่งเสริมกิจกรรม
กิจกรรมพุทธศิลป์กรรมบำบัด: จิตกรรมภาพ
พระพุทธรูปจากเวสสันดรชาดก ให้แก่พระสงฆ์ที่เป็น
ผู้นำในชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชาวบ้านใน
ชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น และกลุ่ม
ศิลปิน เยาวชน นิสิต นักศึกษา และสถาบันการ
ศึกษาทางศิลปะ ได้รับการสนับสนุนจากกองทุน
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
วัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์ และมหาวิทยาลัย
เครือข่าย ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ร่วมกันจัด
กิจกรรมโครงการประกวดวาดภาพในหัวข้อเรื่อง
“จิตคิดศิลป์ เทิดไท้องค์ภูมิรัตนปิ่นสยาม ครั้งที่ 1”
ณ วัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์ หมู่บ้านห้วยชมพู
ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2565 และมีการการสรุปลง
องค์ความรู้ในวันที่ 26 มีนาคม 2566 ก่อนนำไป
สร้างสรรค์จริงโดยพระนิสิตในหลักสูตรพุทธ
ศิลป์กรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นลวดลายประดับ
บานประตูไม้ 2 บาน และบานหน้าต่างไม้ 12 บาน
ที่พระอุโบสถ วัดบ้านปิง อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดกิจกรรม
สืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวง โดยจัดให้มีเวที
วิชาการเรื่อง “การวิจัยพุทธศิลป์กรรม: การจัดการ



ความรู้สู่ชุมชน เทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และครบรอบ 39 ปี มจร วิทยาเขตเชียงใหม่” โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ในวันเสาร์ ที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2566 เวลา 08.30-16.00 น. ณ วัดธาราธิพยชัยประดิษฐ์ ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีข้าราชการ ผู้แทนหน่วยงานองค์กร คณะกรรมการ วิทยากร นิสิต นักศึกษาและประชาชน ทำพิธีวางพานพุ่มและถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยมี นายชัยณรงค์ นันตาสาย นายอำเภอแม่แตง เป็นประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และถวายธูปเทียนแพ (เปิดกรวยกระทงดอกไม้) หน้าพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในกิจกรรมมีการแสดงธรรมเทศนามหาชาติเวสสันดรชาดกกัณฑ์มัทรี โดย พระไกรสร กิตติเวที วัดท่าไคร้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

โครงการที่ 5 การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนของชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ การมีส่วนร่วมในงานวิจัยของคนในชุมชน คือ จุดเด่นของงานวิจัยนี้ เริ่มจากที่ประชาชนในชุมชนได้คัดเลือกตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ่มดอน ตัวแทนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดป่าตุ่มดอนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนได้ เป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งจะทำให้

เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม และตัวแทนที่เข้าร่วมนี้ได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งมีสิทธิเท่าเทียมกันในด้านการคิด การแสดงออก และการสร้างสรรค์ และพระพุทธรูปที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ก็ไม่ได้มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ โดยแบ่งเป็น 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การบอกเล่าโครงการเพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และเพื่อมอบหมายงานให้กับผู้เข้าร่วมในการคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม 2) การคัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลปกรรมเพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการออกแบบและออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้ จากพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ่มดอน จำนวน 33 องค์ และพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขาง จำนวน 17 องค์ 3) การสร้างสรรค์ต้นแบบ ด้วยการปั้นต้นแบบตามแบบร่าง การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน และการทดลองหล่อต้นแบบ 4) ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เพื่อให้แกนนำชุมชนจำนวน 20 คน ได้ทดลองร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ โดยในขั้นตอนสุดท้าย คนที่เข้าร่วมโครงการทุกคนจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้คนละ 1 องค์ และแม่พิมพ์ยางซิลิโคนที่ใช้หล่อในครั้งนี้ก็จะมอบไว้ให้กับวัดป่าตุ่มดอน ภายหลังจากที่แกนนำในชุมชนได้ช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้แล้ว จึงมีการเสนอให้ทำพระพุทธรูปดอกไม้จากแม่พิมพ์ในครั้งนี้เพิ่มเติมอีก 108 องค์ เพื่อประดับที่คานและเสาของวิหาร โดยความร่วมมือ



มีระหว่างวัดกับชาวบ้านช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูป จากนั้นจึงให้คนในหมู่บ้านรวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียงเช่าบูชา เพื่อนำเงินที่ได้ไปพัฒนาวัดต่อไป 5) การร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ไว้กับวัดป่าตุ่มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปลามัน และวัดป่าอาจารย์มัน ภูริทัตโต ทั้งนี้จากการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้นี้ พบว่า ข้อดีของโครงการ 1) ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี 2) เพิ่มแนวทางในการตกแต่งเสาและคานวิหารด้วยพระพุทธรูปดอกไม้ 3) ได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนสร้าง 4) ได้บุญกุศล 5) ได้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวัดต่างๆ สำหรับข้อดีของโครงการนี้ คือ 1) คนในชุมชนมีระยะเวลาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้น้อยเกินไป 2) บุญจากการได้สร้างและถวายพระพุทธรูปเป็นบุญใหญ่ ควรบอกกล่าวคนในชุมชนให้มากกว่านี้ 3) ควรให้เด็ก เยาวชน เข้าร่วมเป็นแกนนำด้วย 4) การจัดพิธีแห่พระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่างๆ ควรให้ยิ่งใหญ่กว่านี้

โครงการที่ 6 การพัฒนาลวดลายเวียงกาหลงไปใช้ในการสร้างเจดีย์ในชุมชนแม่ห่าง ต.เวียงกาหลง อําเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างพระธาตุนั้น เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมภายใต้ความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และความรู้สึกเป็น คนในชุมชนเดียวกัน หากจะอธิบายให้เห็นภาพมากขึ้น ก็จะทำให้เห็นว่าในกระบวนการสร้างพระเจดีย์ของวัดบ้านแม่ห่างนั้น ทำให้คนแต่ละกลุ่มมี

ปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นภายใต้กิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้คนชุมชนมีพื้นที่ในการเรียนรู้หลักธรรมภายในวัด เช่น การได้ฟังเทศนาของพระสงฆ์ก่อนการประชุมทุกครั้ง และการสนทนากันเองระหว่างคนในชุมชน จนก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีดังรูปภาพสามเหลี่ยมตามที่กล่าวมาข้างต้นและรูปแบบความสัมพันธ์ที่ดีนั้นจะทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีความมั่นคง และรู้สึกปลอดภัย ดังจะเห็นว่า แม้มีพื้นที่ใหญ่ที่เป็นคนนอกชุมชน เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันก็จะไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคนอื่น แต่ถือว่าเป็นชุมชนเดียวกันจนมีการก่อตั้งหมวดหนึ่งขึ้นมา กล่าวได้ว่าชาวบ้านแม่ห่างให้การยอมรับในความแตกต่าง และอยู่ด้วยกันอย่างไม่วางสงสัย เพราะมองว่าทุกฝ่ายต่างก็เป็นพุทธศาสนิกชนด้วยกัน สิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้หลักธรรมจากการได้เข้ามาก่อสร้างพระธาตุร่วมกัน

สำหรับการใช้ลวดลายเวียงกาหลงในการประดับเจดีย์ ทำให้เกิดมูลค่าต่อจิตใจของชาวบ้านในชุมชน และเกิดการอนุรักษ์สืบสานต่อไปในอนาคต โดยลวดลายเวียงกาหลงเป็นลวดลายที่ชาวบ้านในชุมชนเคารพนับถือ การจะนำลวดลายไปใช้นั้นก็ต้องมีความเหมาะสม ไม่นำลวดลายไปใส่ในที่ไม้อันควร อย่างไรก็ตามลวดลายเหล่านี้กลับมีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุ และคนที่ประกอบอาชีพในการเขียนลวดลายเท่านั้นที่เห็นความสำคัญ แต่ในเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่กลับไม่รู้สึกรู้สึกภาคภูมิใจ และหวงแหนต่อลวดลายเวียงกาหลงที่อยู่ในชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า รูปแบบในการนำไปสืบทอดอย่างหนึ่งที่ชุมชนพยายามทำก็คือ การเชื่อมโยงลวดลายเวียง



กาหลงกับพระพุทธศาสนา และให้เป็นเรื่องราวเดียวกัน เพื่ออธิบายให้เห็นว่าลวดลายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา เช่น การอธิบายว่ารูปสัตว์ต่างๆที่อยู่ในลวดลายเวียงกาหลง เป็นสัตว์ที่อยู่ในยุคขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นการที่คนเราได้มากราบไหว้ และบูชา จึงเชื่อว่า ส่งผลให้คนมีอายุยืนมากขึ้น

การสืบทอดลวดลายเวียงกาหลงที่ชุมชนได้ออกแบบไว้ก็คือ การนำลวดลายเวียงกาหลงไปติดตั้งรอบๆ พระเจดีย์ ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องการให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานเมื่อได้เข้ามากราบไหว้ในตัวพระเจดีย์จะได้เห็นลวดลาย และซึมซับในลวดลายเวียงกาหลงดังกล่าว นอกจากนี้ในอนาคตทางวัดและชุมชนยังมีแผนในการพัฒนาพื้นที่บริเวณรอบๆ พระเจดีย์เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนในโรงเรียนที่จะเข้ามาศึกษาดูงาน หรือกระทั่งคนนอกชุมชนเข้ามาศึกษาดูงานบ่อยครั้ง ก็จะใช้สถานที่แห่งนี้ในการอธิบายสืบทอดเรื่องราวของลวดลายเวียงกาหลงให้ทุกคนได้เข้าใจ และอนุรักษ์หวงแหนในเอกลักษณ์ชุมชนแห่งนี้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การใช้งานโลหะวิทยาเข้ามาเป็นวัสดุหลักในการสร้างสรรค์งาน เป็นจุดเด่นของโครงการย่อยที่ 1 การสร้างสรรค์ลวดลายประดับฐานพระพุทธรูปโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การเลือกใช้วัสดุร่วมสมัยนี้ เป็นไปตามทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม (Cultural

Progress Theory) ที่เชื่อว่าการนำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และเทคนิควิธีในการใช้เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านั้น แสดงออกมาในลักษณะทางภาษาพูด หรือการใช้สัญลักษณ์ในรูปแบบอื่นๆ เป็นระบบที่สำคัญมากที่สุดและถูกนำมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมแบบแผนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของส่วนรวมหรือส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามในการประสบความสำเร็จของการสร้างงานพุทธศิลปกรรมของล้านนายุคทองนั้น นอกจากจะเกิดจากองค์ประกอบด้านอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนการสร้างแล้ว สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ช่างผู้สร้างงานนั้น ต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการสร้าง เป็นทั้งนักวิชาการ เป็นปราชญ์ ผู้รู้ รวมทั้งเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด และเป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตลอดจนปฏิบัติตามพิธีกรรมการสร้างอย่างถูกต้อง จะส่งผลให้งานพุทธศิลปกรรมนั้นๆ จะบังเกิดพุทธานุภาพ อันบริบูรณ์ และเกิดเป็นศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา ที่สร้างขึ้นอย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความสำเร็จทุกประการทั้งด้านความงดงาม และความศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นแนวทางที่สำคัญอย่างยิ่งของการสร้างพุทธศิลปกรรม โดยการสร้างงานพุทธศิลป์ใดๆ ก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดต้นแบบในการนำไปสร้างสรรค์ ซึ่งความสำคัญคือการนำต้นแบบที่ถูกต้องและมีลักษณะของความสมบูรณ์แบบที่สุดนำไปเป็นแนวทางและแรงบันดาลใจในการสร้างผลงาน ซึ่งพุทธศิลป์ของล้านนาคือแบบอย่างหนึ่งของความสมบูรณ์ดังกล่าว จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำไปใช้อย่างเป็น



รูปธรรมการเลือกนํางานพุทธศิลปกรรมที่เคยมีในท้องถิ่นกลับมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เป็นจุดเด่นของโครงการย่อยที่ 2 การสร้างความสุขให้กับคนในชุมชนดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการร่วมกันสร้างเครื่องสักการะล้านนา

เครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธีในพุทธศาสนา ถือเป็นของสูงและของศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นสิ่งเคารพบูชาสูงสุดทำให้เกิดการสร้างสรรครูปแบบของเครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธี ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ การถวายเครื่องสักการะเช่นนี้ถือเป็นการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของเรียกว่าอามิสบูชา ทั้งนี้พบว่ารูปแบบการจัดวางทางพุทธศิลปกรรมเครื่องบูชาและลายที่ประดิษฐ์ขึ้นของคนในชุมชน เกิดจากการใช้ธรรมชาติมาเป็นแรงบันดาลใจ โดยดัดแปลงธรรมชาติให้เป็นลวดลายใหม่อย่างสวยงาม การที่ชุมชนได้นำเครื่องสักการะที่ตนสร้างขึ้นไปถวายองค์พระธาตุดอยสุเทพ เป็นการสร้างความสุขให้กับคนในชุมชนดอยสุเทพ ความสุขที่เกิดจากความศรัทธาในองค์พระบรมธาตุดอยสุเทพอันเป็นหลักบ้านขวัญเมืองมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน เพราะชุมชนได้เรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับประวัติศาสตร์และความรู้ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของตน ก่อให้เกิดความเข้าใจ การตัดสินใจได้เอง ความมั่นใจ ความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิจะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก และหากชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคม

ก่อก่อให้เกิดความเชื่อมั่น การยอมรับการปรับตัวต่อพฤติกรรมภายในชุมชนได้ ความพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น

เนื่องจากชุมชนในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นชุมชนพุทธ มีความเคารพนับถือในพระรัตนตรัย และเชื่อในคำสอนพระพุทธศาสนาเรื่องบุญบาป โดยบุญเป็นความรู้สึกสุขในการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การที่ผู้คนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมสร้างงานพุทธศิลปกรรมกับพระสงฆ์ในวัด จึงนับเป็นการสั่งสมบุญอย่างหนึ่ง คือ เป็น การสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนด้วยการร่วมสร้างงานพุทธศิลปกรรมในวัดของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายรวมถึงการนำพุทธศิลปกรรมเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจผ่านตลาดได้นี้ เป็นความโดดเด่นของโครงการย่อยที่ 3 การสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมเชิงอนุรักษ์ และเชิงนวัตกรรมของชุมชนบ้านไร่เปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ในการอนุรักษ์เพื่อนํามาสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชน ได้สร้างสรรค์ศิลปะเพื่อบูชาในประเพณีล้านนา ประกอบกับคนในชุมชนมีทักษะในองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนสามารถให้ข้อมูลในการวิจัยได้อย่างถูกต้องและแจ่มแจ้ง ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และสามารถสร้างมูลค่าให้กับชุมชนได้ โดยมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนบ้านไร่เปิงในงานพุทธศิลป์ประยุกต์ สำหรับผู้นำชุมชน และการ



พัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนรำเปิงแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในด้านการตลาดนั้น ต้องอาศัยการทำความเข้าใจตลาดตั้งแต่เริ่มต้น ในกระบวนการค้นหา ความต้องการในการฝึกอบรมการตลาด เพื่อสร้างหลักสูตรให้มีความน่าสนใจและเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ จากกระบวนการวิจัยจนได้หัวข้อที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ตลาด ความรู้และทักษะที่มีความจำเป็น การนำแนวคิดการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบเชิงพาณิชย์ ที่ชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจในการบริหารจัดการร่วมกัน จะทำให้การเข้าถึงตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างความมั่นใจในการใช้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงการวางรูปแบบการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์โดยชุมชนรำเปิงเป็นจุดศูนย์กลาง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมดำเนินการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์กับผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรมีส่วนประกอบหลัก ดังนี้ มีจุดสนใจ มีจุดหมาย สามารถเข้าถึงได้ สิ่งปลูกสร้างพื้นฐาน ความสะอาดสวยงาม

กิจกรรมที่มีการทดลองสร้างสรรค์จากองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้งานได้จริง คือ จุดเด่นของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 การส่งเสริมกิจกรรมพุทธศิลปกรรมบำบัด ด้วยการแสดงภาพพระพุทธรูปและสืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวง วัดธาราทิพย์ชัยประดิษฐ์ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

การนำองค์ความรู้จากการทดลองไปใช้งานจริง เป็นการสร้างความเชื่อมั่นอย่างหนึ่งให้กับผู้สร้างสรรค์ผลงาน ทั้งยังมีผลดีต่อวัดบ้านปิงอันเป็นสถานที่สร้างสรรค์งาน ที่ได้งานลายคำ

ประดับอุโบสถ ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของชาวบ้านในชุมชนนั้นได้ ทั้งการจัดให้มีการเทศน์มหาชาติ ก็เป็นการรวมใจของคณะศรัทธาที่มีหลากหลายกลุ่ม ทั้งคนในชุมชน กลุ่มผู้ปกครอง ข้าราชการ นิสิตนักศึกษา ศิลปะ สถาบันการศึกษา รวมถึงพระสงฆ์ ทั้งโครงการนี้ยังเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนเป็นจุดเด่นของโครงการย่อยที่ 5 การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนของชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ตั้งแต่เริ่มต้นคัดเลือกแบบจนกระทั่งรวมกันไปถวายพระพุทธรูปที่สร้างสรรค์แล้วให้กับวัดในชุมชนของตนและใกล้เคียง จึงเป็นการวิจัยที่เน้นให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการทำงานนั้น และเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม คือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล

หากวิเคราะห์ตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของโคเฮน และอัทฮอฟพบว่า ในกระบวนการที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (1) ในส่วนของการค้นหาความต้องการที่แท้จริง การที่ผู้วิจัยได้เลือกไปก่อนว่าจะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เพราะเห็นว่าในชุมชนมีพระพุทธรูปดอกไม้เก็บรักษาไว้อย่างหนึ่ง



ทำให้ขั้นตอนนี้ไม่ปรากฏ (2) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ ได้แก่ การที่ชุมชนร่วมกันบอกต่อโครงการ และหาโอกาสในการเข้าร่วมโครงการด้วยการเก็บดอกไม้ ตากแห้ง และนำมาเข้าร่วมโครงการ (3) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ ได้แก่ การที่ให้ชุมชนสมัครใจเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (1) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนช่วยกันเก็บดอกไม้ นำมาตากแดดให้แห้งด้วยความเต็มใจก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน ได้แก่ การที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้การทำงานแล้ว ทั้งการกำหนดวัด เตรียมการ การประสานงานกับวัดที่จะไปถวายพระพุทธรูป (3) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการอย่างเต็มที่ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการอย่างเป็นอิสระ ไม่มีการบังคับให้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่างๆ ในโครงการ (3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (1) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ได้แก่ การที่แกนนำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้ และวัดป่าต๋มตอนได้รับพิมพ์ยางซิลิโคน (2) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม ได้แก่ การเกิดความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันได้ร่วมสร้างบุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูปด้วยกัน การได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่างๆ ในชุมชน (3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล ได้แก่ แกนนำที่เข้าร่วมโครงการเกิดความปิติ ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันถวายพระพุท

รูป เป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจว่าตนจะได้รับอานิสงส์จากการถวายพระพุทธรูปดอกไม้ โดยไม่ตกไปสู่อบายภูมิอย่างแน่นอน (4) การมีส่วนร่วมในการประเมิณผล ได้แก่ การได้สนทนากล้องข้อดีข้อเสียของโครงการในช่วงพักรับประทานอาหารที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มน เป็นการมีส่วนร่วมในการประเมิณผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม คือจุดเด่นของโครงการย่อยที่ 6 การพัฒนาลวดลายเวียงกาหลงไปใช้ในการสร้างเจดีย์ในชุมชนแม่ท่างตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนมีความเปราะบางมากขึ้น คนเข้าวัดน้อยลง การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างวัดและชุมชนก็น้อยลง ทำให้วัดและชุมชนไม่มีอิทธิพลต่อกัน ตรงกันข้ามในแง่ของการพึ่งพาเศรษฐกิจวัดก็มีการแสวงหาทรัพยากรจากคนนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ คนในชุมชนเป็นเพียงผู้ที่เข้ามาทำบุญหรือประกอบพิธีกรรมเท่านั้น การพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในชุมชนเพื่อพัฒนาวัดน้อยลงจะเห็นได้ว่าหลายวัดมีการแสวงหาทรัพยากรจากคนที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจนอกชุมชนส่วนใหญ่ในการนำมาสร้างถาวรวัตถุ และบูรณะสิ่งต่างๆ ภายในวัด ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้คนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมและความรู้สึกความเป็นเจ้าในการรักษา เกิดความภาคภูมิใจในวัดชุมชนของตนเอง ดังจะเห็นว่าหลายวัดถูกผูกขาดไว้ที่เจ้าอาวาสเพียงอย่างเดียว จนกระทั่งหลายชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัดแต่



อย่าง วัดที่มีความเจริญและมีคนต่างถิ่นเข้ามาสนับสนุนจำนวนมาก เป็นวัดที่มีชื่อเสียงหรือเป็นวัดท่องเที่ยวก็ดี วัดกลายเป็นองค์กรที่มีอำนาจเหนือชุมชน ไม่สามารถเข้ากำกับ ควบคุม สนับสนุนกิจกรรมของวัด หรือแม้กระทั่งการสอดส่องพฤติกรรมของพระสงฆ์ให้อยู่ในพระธรรมวินัย ชาวบ้านก็จะไม่กล้าเสนอแนะ และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วัดที่มีลักษณะเช่นนี้จึงกลายเป็นวัดเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงอำนาจจากศูนย์กลาง เช่น วัดที่มีผู้บริหารระดับประเทศ มีตำแหน่งในองค์กรต่างๆ เข้ามาทำบุญ และอุปถัมภ์จะทำให้วัดนั้นกลายเป็นวัดที่ทุกคนรู้จักกว้างขวาง จนบทบาทของชาวบ้านและชุมชนหายไป ดังจะเห็นชุมชนบ้านแม่ห่างมีประชากรที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความศรัทธาเข้ามาทำบุญที่วัดอย่างต่อเนื่อง แต่พบว่าพิธีกรรม ความเชื่อบางอย่างแตกต่างจากคนในชุมชน ซึ่งเจ้าอาวาสก็ปรับไปตามรูปแบบที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชากรที่ย้ายมาอยู่ใหม่กับชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนดั้งเดิม ด้วยการให้กลุ่มชาติพันธุ์และชาวบ้านได้เข้ามาทำบุญกันคนละช่วง ในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานเช่นนี้ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันแต่อย่างไรก็ตามหากเจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการ และเข้าใจความซับซ้อนของชุมชนก็จะสามารถจัดการปัญหาได้ การเคลื่อนย้ายประชากรส่วนหนึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนของวัด การที่ชุมชนมีกระบวนการร่วมสร้างเจดีย์ที่บ้านแม่ห่างและเลือกใช้ลวดลายเครื่องเคลือบในการประดับเจดีย์ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสร้างความสุขให้คนในชุมชนได้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา
รูปแบบการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมกับแนวคิดศิลปะอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลายมากขึ้น

1.2 พัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรม
การสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพได้

1.3 ส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
นำองค์ความรู้ของการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสุขภาพจิตและความเป็อยู่ที่ดีของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ในการ
พัฒนาหลักสูตรพุทธศิลปกรรมสร้างสรรค์ โดยนำงานพุทธศิลปกรรมมาเป็นสื่อในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้มีการสำรวจและเข้าใจตนเองมากขึ้น

2.2 การนำผลการวิจัยไปใช้ในการ
พัฒนางานพุทธศิลปกรรมสร้างสรรค์ โดยใช้งานพุทธศิลปกรรมเป็นสื่อ เพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนารูปแบบอารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามแนวพุทธศาสนา

2.3 การนำผลการวิจัยไปใช้ในการ
พัฒนางานพุทธศิลปกรรมสร้างสรรค์ โดยใช้งานพุทธศิลปกรรมเป็นสื่อ เพื่อช่วยให้มีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และค้นพบศักยภาพของตนเอง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป



3.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมผู้เข้าร่วมวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น เช่น เด็ก เยาวชน รวมถึงผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ผู้มีความเครียดสูง ผู้มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ เป็นต้น

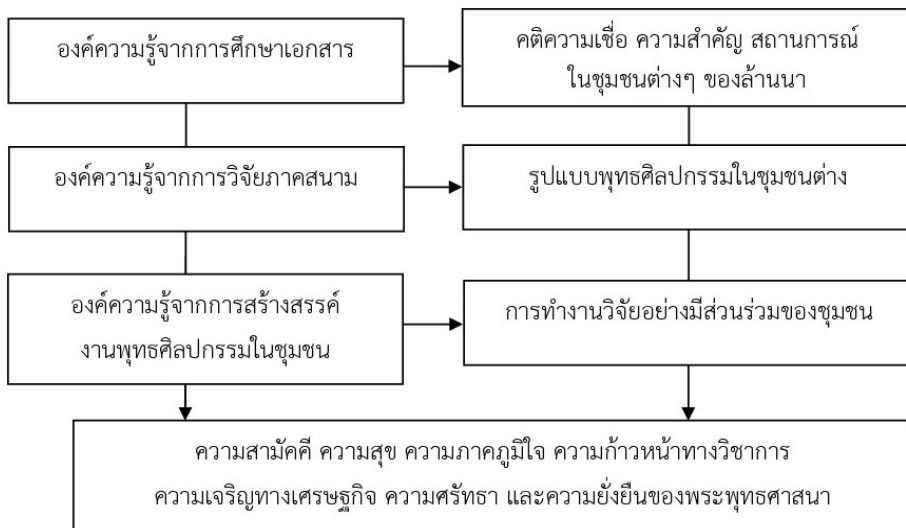
3.2 ควรศึกษาถึงผลกระทบของการใช้งานพุทธศิลปกรรมกับการรักษาสุขภาพจิต และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เข้าร่วมวิจัย

3.3 ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการใช้งานพุทธศิลปกรรมกับการรักษาสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เข้าร่วมวิจัย เช่น เทคนิคทางศิลปะที่ใช้ รูปแบบของจิตรกรรมภาพพระพุทธรูป สภาพแวดล้อมในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เป็นต้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นองค์ความรู้

รู้จากการศึกษาเอกสาร ได้แก่ คติ ความเชื่อ ความสำคัญ สถานการณ์ในชุมชน องค์ความรู้จากการวิจัยภาคสนาม เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบพุทธศิลปกรรมต่างๆ ในล้านนา และการบูรณาการงานพุทธศิลปกรรมสู่ชุมชนทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนหลายด้าน เช่น ความสามัคคี ความสุข ความภาคภูมิใจ ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความเจริญทางเศรษฐกิจ ความศรัทธา และความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา เป็นต้น ทั้งการบูรณาการกับชุมชนต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของงานพุทธศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยการออกแบบงานพุทธศิลปกรรมในชุมชนนั้น ควรต้องใช้งานพุทธศิลปกรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมในชุมชน อาจเป็นงานที่คนในชุมชนคุ้นเคย เป็นงานที่เคยมีอยู่แต่ขาดการสืบทอด และเป็นงานที่ผู้คนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ



เอกสารอ้างอิง

- ชูลีกร ลิงไธสง และคณะ. (2563). *การศึกษาผลกระทบภายหลังการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของบุคลากรสถาบันพัฒนาสุขภาวะเขตเมือง*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กลุ่มงานพัฒนาวิจัย นวัตกรรมและความรอบรู้ด้านสุขภาพสถาบันพัฒนาสุขภาวะเขตเมือง.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). *พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (2563). *วิหารกลุ่มชาติพันธุ์ไตในล้านนา: การสร้างสรรค์เส้นทางและรูปแบบการ ท่องเที่ยวใหม่*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2566). *พุทธศิลป์ล้านนา: รูปแบบ แนวคิด และการวิเคราะห์*. เชียงใหม่: สแกนเนอร์.